

Η Σχολή των Αθηνών

- ❖ Η νωπογραφία του Ραφαήλ «Η Σχολή των Αθηνών» απεικονίζει τη Φιλοσοφία. Δίνει έμφαση με εικαστικό και μεγαλειώδη τρόπο, στις πολύπλευρες σχέσεις των δύο εξαιρετων προσωπικοτήτων του πνεύματος, του Πλάτωνα και του Αριστοτελη. Είναι εμφανής η αρμονία και η συμμετρική διάταξη των μορφών. Κάθε στοιχείο της σύνθεσης, εξάλλου, ρυθμίζεται με αυστηρή ισορροπία και συμμετρία.
- ❖ «Η Σχολή των Αθηνών» θεωρείται ως ένα από τα καλλιτεχνικά αριστουργήματα, εξαιτίας της σημασίας της, του τέλειου καλλιτεχνικού της ύφους, των αλληγοριών της και της ιστορίας της. Η σκηνή που αποδίδει διαδραματίζεται σε ένα μεγάλο κτήριο με τρεις αίθουσες συνεχόμενες, κεντρικά στο φόντο, που δίνουν ιδιαίτερη αίσθηση βάθους. Στο κέντρο του πίνακα απεικονίζονται οι δύο κεντρικές μορφές: ο Πλάτωνας (427-347 π.Χ) και ο Αριστοτέλης (384-322 π.Χ). Τα κεντρικά πρόσωπα (Πλάτωνας, Αριστοτέλης) κοιτάζονται και συνομιλούν. Αυτή η «συνομιλία» τους, εξάλλου, σηματοδότησε το σύνολο της παγκόσμιας σκέψης.
- ❖ Πάνω από τη νωπογραφία, ο Ραφαήλ είχε γράψει: «Causavum Cognita», δηλαδή «Να γνωρίζεις τις αιτίες». Η ανωτέρω φράση αποτελεί φιλοσοφικό συμπέρασμα από τα έργα του Αριστοτέλη: «ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ» και «ΦΥΣΙΚΑ».

Η Γεωμετρία του πίνακα και οι μορφές

Το σχέδιο παραπέμπει σε ένα τέλειο γεωμετρικό σχήμα, με ισοσκελή τρίγωνα, παραπέμποντας στους Πυθαγόρειους. Εξετάζοντας τις θέσεις των κεντρικών χαρακτήρων της νωπογραφίας, διαπιστώνεται ότι έχουν τοποθετηθεί εσκεμμένα σε κάποιες θέσεις, για κάποιον ιδιαίτερο λόγο. Ο ζωγράφος έχει χωρίσει τον πίνακα σε κύκλους επιστημών. Στο κέντρο-του έθεσε τη Φιλοσοφία, στα αριστερά τη Ρητορική και δεξιά την Ιστοριογραφία. Στη βάση βρίσκονται τα Μαθηματικά (όχι τυχαία, αν σκεφτούμε τη σημασία των μαθηματικών λογισμών και για τους δύο φιλοσόφους) και η Αστρονομία. Ψηλά, στην πλευρά του Απόλλωνα, είναι ο «Λόγος», ενώ δεξιά, στην πλευρά της Αθηνάς, το «Έργο».

Τα κοινά των δύο φιλοσόφων

- Ο Πλάτωνας, δάσκαλος του Αριστοτέλη, είναι κατά 43 χρόνια μεγαλύτερός του. Και οι δυο τους, όμως, υπήρξαν δάσκαλοι στην Πλατωνική Ακαδημία, ιδρυτής της οποίας υπήρξε ο Πλάτωνας. Ο ίδιος αποκαλούσε τον νεαρό του μαθητή "νουν της διατριβής" και το σπίτι του "οίκον αναγνώστου".
- Οι δύο φιλόσοφοι βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο και κανένας δεν ανταγωνίζεται τον άλλον. Στέκονται και οι δύο στην κορυφή της παγκόσμιας φιλοσοφίας, κάνουν υπέροχες φιλοσοφικές συζητήσεις και γόνιμους διαλόγους, επιδίδονται σε ενδιαφέρουσες και πρωτότυπες φιλοσοφικές αναζητήσεις, προτείνουν καινοτόμες πολιτικές θεωρίες και μοναδικά πρότυπα πολιτικής διακυβέρνησης. Ασχολούνται με διάφορους κλάδους της φιλοσοφίας όπως η οντολογία, η ηθική και η πολιτική, ενώ η λογική διέπει τη σκέψη και των δύο.
- Ο Αριστοτέλης, ως θετικός επιστήμονας, εφαρμόζει κανόνες τυπικής λογικής, ενώ ο Πλάτωνας, ως λογοτέχνης και ποιητής, ασχολήθηκε με τη συγγραφή διαλογικών έργων. Δεν είναι τυχαίο, εξάλλου, που το λογοτεχνικό του ύφος και ο τρόπος γραφής του μάγεψαν τον Αριστοτέλη, ο οποίος, όμως, δεν τον μιμείται, αλλά ακολουθεί το δικό του μοναδικό επιστημονικό μονοπάτι.
- Σπουδαίο ρόλο και για τους δύο διαδραματίζουν τα μαθηματικά, κορυφαίο μέσο για την εύρεση και την κατάκτηση της γνώσης και της αλήθειας.

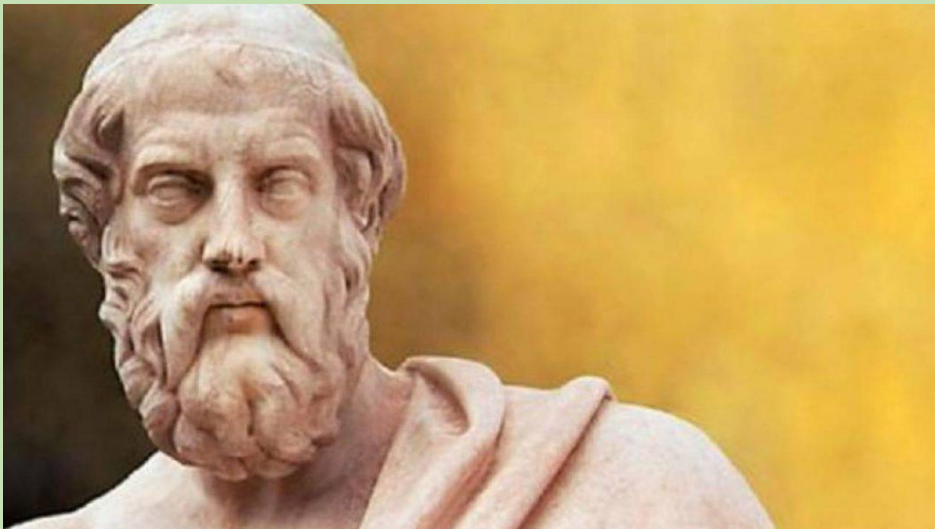

- Ο Αριστοτέλης ανέπτυξε με τον Πλάτωνα στενή σχέση και έδειξε αναμφισβήτητο σεβασμό προς το πρόσωπό του, αλλά διαφώνησε και διαφοροποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό πάνω σε ορισμένες απόψεις και θέσεις του δασκάλου του. Γι' αυτό και λέγεται ότι ο Πλάτωνας τον αποκαλούσε “πόλο”, δηλαδή πουλάρι που κλωτσάει τη μητέρα του στην κοιλιά, μόλις γεννηθεί.
Οι διαφωνίες των δύο μεγάλων φιλοσόφων είναι ένα θέμα που αξίζει να μελετήσει κανείς. Ας δούμε όμως πιο συγκεκριμένα τα σημεία στα οποία είχαν διαφορετική θεώρηση.

Στο έργο του Αριστοτέλη «Πολιτικά» και στο έργο του Πλάτωνα «Πολιτεία» εκφράζονται οι πολιτικές τους θέσεις με αρκετές κοινές, αλλά και διαφορετικές αντιλήψεις. Ο Πλάτωνας μιλάει για την ιδανική Πολιτεία, που είναι ιδανική, επειδή κυβερνάται με το πολίτευμα της «αριστοκρατίας», δηλαδή κυβερνάται από ένα σύνολο ανθρώπων που ξεχωρίζουν για τη σοφία, τη γνώση, την αρετή, τη δικαιοσύνη και την ικανότητα διακυβέρνησης των πολιτών, τους φιλοσόφους. Ο κάθε πολίτης μέσα σ' αυτήν έχει μία σημαντική θέση, που είναι σύμφωνη με τη φύση, τις ικανότητες και το έργο που έχει αναλάβει να προσφέρει ανάλογα με τις κλίσεις και την εκπαίδευσή του. Έτσι, μπορεί να ανήκει στην τάξη των φιλοσόφων-βασιλέων (κυβερνήτες), στην τάξη των φυλάκων – πολεμιστών (υπερασπιστές της ασφάλειας της πόλης από επιθέσεις) και στην τάξη των γεωργών, εμπόρων, τεχνιτών (αυτοί που διασφαλίζουν τα μέσα που χρειάζεται η πόλη για να διατηρηθεί ζωντανή και να επιβιώσει). Οι τάξεις αυτές είναι συμβολικές περισσότερο, παρά πραγματικές, και δεν σχηματίζονται με βάση κοινωνικο/οικονομικά ή επαγγελματικά κριτήρια. Σχετίζονται με τα τέσσερα στοιχεία της Φύσης (γη, νερό, αέρας, φωτιά), που αντιστοιχούν σε χαρακτηριστικά της ανθρώπινης φύσης. Οπότε, ο κάθε πολίτης ανήκει σε μία από αυτές τις τάξεις, σύμφωνα με τα ιδιαίτερα γνωρίσματά του και ανάλογα με την εκπαίδευση που χρειαζόταν να πάρει, προκειμένου να καλλιεργήσει τον χαρακτήρα, το πνεύμα και, γενικά, τον εσωτερικό του κόσμο.

Κατά τον Αριστοτέλη, οι πολίτες χωρίζονται με βάση οικονομικά κριτήρια, σε τάξεις γεωργών, τεχνιτών και εμπόρων, ενώ κοινωνικά χωρίζονται σε φτωχούς, πλούσιους και μεσαίους. Από τη σχέση που έχουν μεταξύ τους οι φτωχοί και οι πλούσιοι θα διαμορφωθεί η μορφή του πολιτεύματος. Οι φτωχοί συνήθως είναι περισσότεροι από τους πλούσιους. Ανάλογα με το πώς είναι μοιρασμένη η δύναμη και με το πού αυτή συγκεντρώνεται, καθορίζεται και το είδος του πολιτεύματος, που μπορεί να έχει τρεις μορφές: μοναρχία ή βασιλεία (ένας κυβερνά), αριστοκρατία (λίγοι κυβερνούν) ή δημοκρατία (πολλοί κυβερνούν). Για να μην ξεπέσουν και αλλοιωθούν αυτές οι πολιτειακές μορφές σε τυραννία, ολιγαρχία και οχλοκρατία αντίστοιχα, θα πρέπει σκοπός των αρχόμενων να είναι το κοινό καλό και όχι το συμφέρον του ενός ή των λίγων.

Η προτίμηση του Αριστοτέλη στρέφεται στη «Μέση Πολιτεία», δηλαδή σ' αυτό που σήμερα κατανοούμε ως συνταγματική δημοκρατία, όπου η μεσαία τάξη εξασφαλίζει την ισορροπία ανάμεσα στους φτωχούς και τους πλούσιους και κρατά το κέντρο βάρους στη μέση στις μεταξύ τους συγκρούσεις.

Αισθητική ανάλυση των δύο κεντρικών μορφών

- ✓ Στο κέντρο του πίνακα συνυπάρχουν αρμονικά οι δύο σημαντικότερες φιλοσοφικές θεωρήσεις, αυτή του ορθολογισμού και αυτή του εμπειρισμού.
- ✓ Στη δεξιά μεριά τοποθετείται ο Πλάτωνας. Η επιλογή αυτή του Ραφαήλ μάλλον δεν είναι τυχαία. Δίνει στον Πλάτωνα αυτή τη θέση, επιδιώκοντας να τονίσει την ορθότητα των απόψεων του και το γεγονός ότι ήταν δάσκαλος του Αριστοτέλη, μεγαλύτερος του, στραμμένος στις παραδοσιακές αρχές και αξίες.
- ✓ Ο μαθητής του στέκεται αριστερά, διαφοροποιείται από αυτόν, φαίνεται πως δεν είναι προσκολλημένος στο 'ορθό', στον δάσκαλό του. Τολμά να αμφισβητήσει και να αναρωτηθεί, να κρίνει και να ακολουθήσει έναν ξεχωριστό δρόμο. Η στάση, όμως, του σώματος του δεν είναι απόλυτη, δε γυρνά την πλάτη στον Πλάτωνα, δεν απομακρύνεται από αυτόν. Αντίθετα, οι δυο τους βρίσκονται στη μέση ενός συναρπαστικού διαλόγου. Συζητούν, σέβονται ο ένας τον άλλον και είναι ανοιχτοί σε νέες ιδέες και απόψεις, εξαιρετικοί ομιλητές και ακροατές, ταυτόχρονα. Δεν απορρίπτουν, ακόμη κι αν έχουν διαμορφώσει διαφορετικές θεωρήσεις. Κοιτιούνται στα μάτια, δηλώνοντας έτσι την αλληλοεκτίμηση που τρέφει ο ένας για τον άλλον. Μάλιστα, ο Πλάτωνας θαύμαζε τον Αριστοτέλη, έλεγε πως ήταν «βιβλιοφάγος», «ο νους της σχολής» του.

Ο Πλάτωνας απεικονίζεται με έναν πορφυρό μανδύα. Το κόκκινο χρώμα δηλώνει το πάθος του για την φιλοσοφική ενασχόληση, την ένταση και την επιμονή του να ασχολείται ασταμάτητα με τα φιλοσοφικά ερωτήματα, τα οποία παράλογο που από την φύση τους παραμένουν ανοιχτά, προσπαθεί να τα φωτίσει όσο το δυνατόν περισσότερο μπροστά του. Είναι μεγάλης ηλικίας, ώριμος και σοβαρός. Κατέχει πλήθος γνώσεων και εμπειριών, έχει επενδύσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στη φιλοσοφική αναζήτηση, στα γράμματα και στις τέχνες. Γι' αυτό, το χρώμα που διάλεξε ο ζωγράφος ταιριάζει απόλυτα με την ιδιοσυγκρασία του και την δυναμική-επιβλητική προσωπικότητα του.

Σε έντονη αντίθεση έρχεται το γαλάζιο χρώμα στον Αριστοτέλη. Ένα χρώμα απαλό, αγνό, φωτεινό που φανερώνει την νεαρή ηλικία του, τη δίψα και τον πόθο να ανακαλύψει νέα πράγματα, να περιπλανηθεί στα μονοπάτια της γνώσης και της ζωής. Αποπνέει ηρεμία και σταθερότητα το μπλε χρώμα, παραπέμπει στη γη, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας κατακλύζεται από γαλάζιους τόνους-από την καθαρότητα του ουρανού, μέχρι το διαυγές χρώμα του νερού. Έμμεσα λοιπόν, υποδηλώνεται το σημείο αναφοράς του Αριστοτέλη για οποιαδήποτε φιλοσοφική σκέψη και προβληματισμό: ο υλικός-υπαρκτός κόσμος, η γη και τα φυσικά αντικείμενα.

Με τον ευφυή αυτόν τρόπο, μέσα από τις χρωματικές επιλογές, ο Ραφαήλ προσθέτει στον καμβά στοιχεία που ολοκληρώνουν το μυστήριο της ερμηνείας των δύο κεντρικών μορφών.

Και οι δυο φιλόσοφοι χρησιμοποιούν το δεξί τους χέρι για να δηλώσουν τη θεωρία που αντιπροσωπεύουν. Μ' αυτόν τον τρόπο, αποδεικνύουν την ορθότητα των προτάσεων τους, τη σιγουριά τους γι' αυτές. Δε δηλώνουν καμία ένδειξη αμφιβολίας και ανησυχίας- απόδειξη της σκληρής εργασίας και της εμπειριστατωμένης μελέτης τους. Γνωρίζουν πολύ καλά, έχουν μελετήσει και έχουν ασχοληθεί σε βάθος με τις θεωρίες που υποστηρίζουν.

- Πλάτωνας και Αριστοτέλης στέκονται κάτω από το φως που ξεχύνεται από το κέντρο του πίνακα. Μ' αυτόν τον επιβλητικό τρόπο, προβάλλεται η λάμψη και η εμβέλεια τους στο πέρασμα των αιώνων. Δηλώνεται η κομβική τους θέση στη φιλοσοφική πορεία της ανθρωπότητας, ο ρόλος κλειδί που διαδραμάτισαν και η ανεκτίμητης αξία της προσφοράς τους στον κόσμο. Είναι εκπληκτικό το πως κατάφεραν οι δύο αυτές λαμπρές παρουσίες να επηρεάσουν αρκετούς σύγχρονους φιλοσόφους, οι οποίοι με τη σειρά τους διαμόρφωσαν τις φιλοσοφικές τους θεωρήσεις, όπως τις γνωρίζουμε σήμερα.

Ορθολογισμός-Εμπειρισμός

Το χέρι του Πλάτωνα είναι στραμμένο προς τα πάνω, προς τον ουρανό, δείχνει τον κόσμο των ιδεών, που είναι νοητός και υπεραισθητός. Ο Πλάτωνας πίστευε ότι πίσω από τον κόσμο των αισθήσεων και της Ύλης υπήρχε μία άλλη πραγματικότητα, την οποία ονόμαζε “Κόσμο των Ιδεών”. Σ’ αυτόν τον κόσμο υπάρχουν και βρίσκονται τα καλούπια, οι αιτίες, τα πρότυπα όλων των πραγμάτων και φαινομένων που αντιλαμβανόμαστε μέσω των αισθήσεων γύρω μας. Όλα είναι φτιαγμένα με βάση μία διαχρονική μορφή, που παραμένει αιώνια και σταθερή, παρά τις μεταβολές που ο χρόνος επιφέρει στα πάντα. Αυτές οι διαχρονικές μορφές μοιάζουν να είναι τα πρωταρχικά στοιχεία της φύσης, κάτι σαν διανοητικά και αφηρημένα σχήματα, που διαμορφώνουν τα φυσικά φαινόμενα και που ο αριθμός τους είναι συγκεκριμένος. Έτσι, πίσω από τον άνθρωπο υπάρχει η “ιδέα-άνθρωπος”.

Ο Αριστοτέλης, από την άλλη, αντιτίθεται στη θεωρία του Πλάτωνα. Πώς είναι δυνατόν, αναρωτιέται, να υπάρχει ένας τέτοιος, ανεξάρτητος από τον αισθητό, κόσμος; Πού βρίσκονται οι ιδέες και πώς σχετίζονται με τα φυσικά αντικείμενα; Για τον λόγο αυτό, το χέρι του δείχνει προς τα κάτω, στη γη, στον κόσμο των αισθήσεων. Πιστεύει ότι η γνώση μας για τον κόσμο προέρχεται κυρίως ή αποκλειστικά από τις αισθήσεις. Η αφετηρία της συνίσταται στην αποτύπωση στον νου των δεδομένων του κόσμου που μας περιβάλλει, μέσω της αισθητηριακής αντίληψης. Παράλληλα, όμως, και ο ίδιος τονίζει τη σημασία της λειτουργίας του νου για την επίτευξη της επιστημονικής γνώσης της πραγματικότητας. Πιστεύει πως αυτή η γνώση προϋποθέτει μια επαγωγική πορεία, δηλαδή, μετάβαση από το μερικό και συγκεκριμένο στο γενικό και αφηρημένο. Ωστόσο, η σύλληψη του μερικού και συγκεκριμένου δεν είναι δυνατή χωρίς τη λειτουργία των αισθήσεων που μας συνδέουν άμεσα με τον φυσικό κόσμο.

Επίλογος

Η Σχολή των Αθηνών συνιστά την απόδειξη ότι ο σπουδαίος καλλιτέχνης Ραφαήλ κατάφερε με τρόπο μοναδικό να αποδώσει τις δύο λαμπρότερες φιλοσοφικές θεωρήσεις, που αιώνες τώρα καθοδηγούν τον τρόπο σκέψης και δράσης μας. Ο σοφός Πλάτωνας και ο λογικός Αριστοτέλης δίνουν πολλές χρήσιμες ερωτήσεις σε ερωτήματα που ξεπηδούν μέσα από την καθημερινότητα, και γι' αυτό είναι ταυτόχρονα διαχρονικοί και επίκαιροι. Βρίσκονται δίπλα μας, αδιάβλητοι στο πέρασμα του χρόνου, συνεχίζουν να στέκονται στο κέντρο του πίνακα, στο κέντρο του κόσμου. Μας υπενθυμίζουν πως αξίζει κανείς να έχει πάντα διάθεση για μάθηση, να προσπαθεί να γνωρίζει νέα πράγματα και ιδέες, να ακούει, να παρατηρεί να συλλαμβάνει τον κόσμο γύρω του, με τον δικό του ξεχωριστό τρόπο, χρωματίζοντας έτσι τον δικό του πίνακα, που λέγεται ζωή!

Βασιλική Τζιτζινού του τμήματος Β2